

Αντιλαμβανόμενη αυτο-αποτελεσματικότητα και εσωτερικά κίνητρα των εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης ως προς τη διδασκαλία του μαθήματος της Φυσικής

Περίληψη

Η παρούσα εμπειρική μελέτη διερευνά τις απόψεις 122 εν ενεργεία εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, οι οποίοι δίδασκαν στην Ε' και Στ' τάξη, απέναντι στο αίσθημα αυτο-αποτελεσματικότητας και τα εσωτερικά κίνητρά τους ως προς τη διδασκαλία του μαθήματος της Φυσικής, την πιθανή συσχέτιση μεταξύ των δύο αυτών εξαρτημένων μεταβλητών, καθώς επίσης την υποστήριξη που λαμβάνουν από τη σχολική μονάδα, στην οποία υπηρετούν, για την αποτελεσματικότερη διδασκαλία του μαθήματος της Φυσικής. Τα αποτελέσματα καταγράφουν τη θετική γνώμη των δασκάλων απέναντι στην αντιλαμβανόμενη αυτο-αποτελεσματικότητα και τα εσωτερικά κίνητρά τους, αλλά αρνητική ως προς την υποστήριξή τους, καθώς επίσης βρέθηκε σημαντική θετική συσχέτιση ανάμεσα στα εσωτερικά κίνητρα των δασκάλων και το αίσθημα της αυτο-αποτελεσματικότητάς τους.

Abstract

This empirical study investigates the views of 122 primary in-service school teachers, who they were teaching in the fifth and sixth grade, towards their sense of self-efficacy and intrinsic motivation to teach Physics, the possible association between these two variables, as well as the support that they receive from the school unit. The results record the positive opinion of the school teachers towards their perceived self-efficacy and intrinsic motivation, but negative opinion for their support, and it was also found a significant positive correlation between teachers' intrinsic motivation and their sense of self-efficacy.

1.Εισαγωγή

Η μέχρι τώρα έρευνα μάς δείχνει ότι η συμπερίληψη ψυχολογικών παραγόντων θεωρείται αναγκαία για τη συστηματική μελέτη της διαδικασίας της διδασκαλίας και μάθησης και για αυτόν τον λόγο ο ρόλος του αισθήματος της αυτο-αποτελεσματικότητας των εκπαιδευτικών ως προς το διδακτικό έργο τους, μεταξύ άλλων, έχει προσελκύσει το ενδιαφέρον της ακαδημαϊκής κοινότητας (Britner & Pajares, 2006; Barros et al., 2007, Klassen et al. 2011). Ο όρος «αυτο-αποτελεσματικότητα», προερχόμενος από τη κοινωνιο-γνωστική θεωρία του Bandura (1977), αναφέρεται στις πεποιθήσεις των υποκειμένων αναφορικά με τις ατομικές ικανότητές τους στο να οργανώσουν τις απαραίτητες ενέργειες, για να παραγάγουν ένα συγκεκριμένο αποτέλεσμα. Στο εκπαιδευτικό πλαίσιο ορίζεται ως «οι αντιλήψεις των εκπαιδευτικών αναφορικά με την ικανότητά τους να διδάξουν με επιτυχία» (Tschannen-Moran & Woolfolk Hoy, 2001 στο Kim & Cho, 2014). Σχετικές έρευνες έχουν δείξει ότι οι απόψεις των εκπαιδευτικών ως προς την αυτο-αποτελεσματικότητά τους στη διδασκαλία έχουν θετική επίδραση στην εφαρμογή αποτελεσματικών διδακτικών πρακτικών (Woolfolk & Hoy, 1990 στο Kim & Cho, 2014).

Επιπρόσθετα, η σύγχρονη Ψυχολογία εστιάζει στα κίνητρα των εκπαιδευτικών (Schunk, 1991), διότι αποτελούν έναν εξίσου σημαντικό παράγοντα, αφού συμβάλλουν σημαντικά στο αίσθημα επιτυχίας, αυτο-αποτελεσματικότητας (Huangfu, 2012) και ικανοποίησης των εκπαιδευτικών ως προς το διδακτικό έργο τους (Levesque, Blais, & Hess, 2004 στο Fernet et

al., 2008). Τα αυτόνομα κίνητρα (autonomous motivations), τα οποία διακρίνονται σε εσωτερικά και εξωτερικά (intrinsic και extrinsic) ορίζονται ως η ελευθερία ενός ατόμου να ρυθμίζει την απόφασή του στην εκδήλωση μιας συμπεριφοράς (Fernet et al 2008, σ. 257 στο Kim & Cho, 2014) και ανάγονται στη θεωρία του αυτο-προσδιορισμού (self-determination theory) (Deci & Ryan, 1985). Σύμφωνα με τους Levesque, Blais, & Hess (2004 στο Fernet et al., 2008), τα κίνητρα των εκπαιδευτικών θεωρούνται πολύ σημαντικά για την επίδοσή τους στον χώρο εργασίας, διότι οι εκπαιδευτικοί, οι οποίοι έχουν υψηλά κίνητρα, είναι πιο ενεργοί στην εργασία τους, πετυχημένοι και περισσότερο ικανοποιημένοι. Επιπρόσθετα, έχει βρεθεί θετική συσχέτιση μεταξύ των κινήτρων και του αισθήματος της αυτο-αποτελεσματικότητας των εκπαιδευτικών (Fernet et al., 2008, Huangfu, 2012).

Στο διεθνές πλαίσιο έχει διερευνηθεί η αυτο-αποτελεσματικότητα ως προς τη διδασκαλία της Φυσικής από τους Barros et al (2010), οι οποίοι κατασκεύασαν μία κλίμακα μέτρησής της. Στο ελληνικό πλαίσιο έχει διερευνηθεί από τον Πνευματικό (2015), η έρευνα του οποίου έδειξε ότι το αίσθημα της αυτο-αποτελεσματικότητας των εκπαιδευτικών προβλέπει την εφαρμογή της ανακαλυπτικής μάθησης από τους ίδιους. Επίσης, έχει διερευνηθεί από τους Maniaki & Athanasiou (2011) ως προς το μάθημα της Βιολογίας, των οποίων η εμπειρική μελέτη έδειξε ότι οι εκπαιδευτικοί αισθάνονται σε μεγάλο βαθμό αποτελεσματικοί. Φαίνεται, λοιπόν, ότι δεν έχει μελετηθεί επαρκώς στο ελληνικό πλαίσιο η διερεύνηση του αισθήματος της αυτο-αποτελεσματικότητας των δασκάλων ως προς τη διδασκαλία, συγκεκριμένα, του μαθήματος της Φυσικής, όπως ακόμη και τα εσωτερικά κίνητρά τους σχετικά με το εν λόγω μάθημα.

1.1. Στόχοι της έρευνας:

- Η διερεύνηση των απόψεων των εκπαιδευτικών αναφορικά με το αίσθημα της αυτο-αποτελεσματικότητάς τους ως προς τη διδασκαλία του μαθήματος της Φυσικής.
- Η διερεύνηση των απόψεών τους αναφορικά με τα εσωτερικά κίνητρά τους ως προς τη διδασκαλία του μαθήματος της Φυσικής.
- Η διερεύνηση των απόψεων των εκπαιδευτικών σχετικά με την υποστήριξη που έχουν, η οποία αφορά στο μάθημα της Φυσικής.
- Η διερεύνηση πιθανής συσχέτισης μεταξύ αυτο-αποτελεσματικότητας εσωτερικών κινήτρων τους και υποστήριξης.
- Η διερεύνηση πιθανής διαφοροποίησης μεταξύ δημογραφικών - ατομικών παραγόντων και αυτο-αποτελεσματικότητας και εσωτερικών κινήτρων των εκπαιδευτικών ως προς τη διδασκαλία του μαθήματος της Φυσικής (φύλο, ηλικία, επιλογή θετικής ή θεωρητικής κατεύθυνσης σπουδών στο Λύκειο).

2. Μεθοδολογία

Πρόκειται για ποσοτική έρευνα. Το [ερωτηματολόγιο](#) αυτο-αναφοράς συμπληρώθηκε από 122 εκπαιδευτικούς που υπηρετούν σε Δημοτικά σχολεία διαφόρων περιοχών της ελληνικής επικράτειας. Για την επιλογή των εκπαιδευτικών ακολουθήθηκε η «βολική» δειγματοληψία (convenience sampling) (Robson, 2007).

Στην πρώτη ενότητα χρησιμοποιήθηκαν ανεξάρτητες μεταβλητές σχετικές με δημογραφικούς και ατομικούς παράγοντες, καθώς επίσης οι εκπαιδευτικοί ερωτήθηκαν ποια κατεύθυνση σπουδών είχαν επιλέξει στο Λύκειο (θεωρητική ή θετική). Επίσης, κλήθηκαν να καταγράψουν την άποψή τους σχετικά με τα σχολικά εγχειρίδια της Φυσικής του Δημοτικού.

Η δεύτερη ενότητα περιλαμβάνει συνολικά 14 προτάσεις. Υιοθετήθηκαν επτά (7) προτάσεις, που αφορούν την αυτο-αποτελεσματικότητα των εκπαιδευτικών ως προς τη διδασκαλία του

μαθήματος της Φυσικής από την κλίμακα των Barros et al (2010), οι οποίες προσαρμόστηκαν στα ελληνικά, τρεις (3) προτάσεις για τα εσωτερικά κίνητρά τους (Fernet et al., 2008), οι οποίες προσαρμόστηκαν για τη διδασκαλία της Φυσικής και τέσσερις (4) δηλώσεις για την υποστήριξη που λαμβάνουν (μέσα, υλικά, συμβουλές κλπ.) λαμβάνοντας υπόψη τις διαπιστώσεις της διεθνούς και ελληνικής βιβλιογραφίας. Η κλίμακα ήταν τύπου Likert με πεντάβαθμη διαβάθμιση.

3. Αποτελέσματα

Η κλίμακα της αυτο-αποτελεσματικότητας υπολογίστηκε ως μέσος όρος των απαντήσεων στις συγκεκριμένες ερωτήσεις και εμφανίζει στο δείγμα Μέση Τιμή=4,09. Συνεπώς εκφράζεται σαφής συμφωνία, αν και ποσοστό (30%) των εκπαιδευτικών δηλώνει ξεκάθαρα ότι διαθέτει υψηλό αίσθημα αυτο-αποτελεσματικότητας ως προς τη διδασκαλία της Φυσικής (score>4,5). Η δεύτερη κλίμακα των εσωτερικών κινήτρων εμφανίζει στο δείγμα Μέση Τιμή=4,49, καθώς ακόμη το ποσοστό σαφούς συμφωνίας είναι πιο υψηλό (62,3%) (score>4,5). Όσον αφορά στην υποστήριξη, οι δάσκαλοι φαίνεται ότι κρατούν αρνητική στάση (MT=2,6).

Βρέθηκε, επίσης, σημαντική θετική συσχέτιση ανάμεσα στα εσωτερικά κίνητρα των δασκάλων και το αίσθημα αυτο-αποτελεσματικότητάς τους ($r = .628$), εύρημα το οποίο επιβεβαιώνεται από άλλες έρευνες, στις οποίες, όμως, το target group ήταν διαφορετικό (Fernet et al, 2008; Kim & Cho, 2014) (Πίνακας 1). Επιπρόσθετα, βρέθηκε ασθενής θετική συσχέτιση μεταξύ της υποστήριξης, των εσωτερικών κινήτρων και της αυτο-αποτελεσματικότητας, ($r = .249$) και ($r = .231$) αντίστοιχα.

Σύγκριση των μέσων όρων ανάμεσα στις απαντήσεις των εκπαιδευτικών αναφορικά με τη γνώμη τους για τα σχολικά βιβλία Φυσικής και τις υπό εξέταση εξαρτημένες μεταβλητές (ανάλυση διακύμανσης - One-Way Anova), έδειξε ότι υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφοροποίηση. Οι εκπαιδευτικοί, οι οποίοι είχαν θετική γνώμη για τα σχολικά βιβλία, φαίνεται ότι διακατέχονται σε μεγαλύτερο βαθμό από εσωτερικά κίνητρα (MT=4,69 έναντι MT=4,11 αυτών που διαφώνησαν), ενώ διακατέχονταν σε μεγαλύτερο βαθμό και από το αίσθημα αυτο-αποτελεσματικότητας (MT=4,4 έναντι MT=3,2 αυτών που διαφώνησαν).

Πίνακας 1. Μέσες τιμές (M), τυπικές αποκλίσεις (T.A.), δείκτες εσωτερικής συνοχής και Bivariate συσχετίσεις μεταξύ των βασικών μεταβλητών της μελέτης

	M	T.A.	AA	EK	Y
AA	4.09	.62	($\alpha = .82$)		
EK	4.49	.67	.628**	($\alpha = .835$)	
Y	2.59	.93	.249**	.231*	($\alpha = .66$)

*AA= Αντιλαμβανόμενη Αυτο-αποτελεσματικότητα, EK=Εσωτερικά Κίνητρα, Y=Υποστήριξη

4. Συμπεράσματα

Οι δάσκαλοι φαίνεται ότι αισθάνονται αποτελεσματικοί ως προς τη διδασκαλία του μαθήματος της Φυσικής, εύρημα το οποίο συγκλίνει με τα αποτελέσματα των Mavrikaki & Athanasiou (2011) (έρευνα σε βιολόγους), καθώς επίσης έχουν υψηλά εσωτερικά κίνητρα. Επίσης, η ισχυρή θετική συσχέτιση μεταξύ εσωτερικών κινήτρων και αυτο-

αποτελεσματικότητας δείχνει ότι τα εσωτερικά κίνητρα επηρεάζουν το αίσθημα της αυτο-αποτελεσματικότητάς τους, δηλαδή όσο αρέσει στους εκπαιδευτικούς η διδασκαλία της Φυσικής, τόσο περισσότερο αισθάνονται και αποτελεσματικοί.

Επιπρόσθετα, οι εκπαιδευτικοί δηλώνουν ότι δεν έχουν την κατάλληλη υποστήριξη, όπως ακόμη η υποστήριξη φαίνεται να συσχετίζεται θετικά με την αυτο-αποτελεσματικότητα και τα εσωτερικά κίνητρα, ευρήματα τα οποία ενισχύουν την αναγκαιότητα για την παροχή υποστηρικτικών δομών και συνθηκών στους εκπαιδευτικούς εντός της σχολικής μονάδας. Προτάσεις όπως η διεξαγωγή ενδοσχολικών επιμορφωτικών σεμιναρίων σε συστηματική βάση, η παροχή υλικών για το μάθημα της Φυσικής, όπως ακόμη και η υποστήριξη από τον/τη Σχολικό Σύμβουλο θεωρούνται αναγκαίες.

Ενδιαφέρον, επίσης, εύρημα αποτελεί το γεγονός ότι όσοι εκπαιδευτικοί θεωρούν εύκολο το σχολικό βιβλίο, τόσο περισσότερο απολαμβάνουν τη διδασκαλία της Φυσικής, αισθανόμενοι παράλληλα περισσότερο αποτελεσματικοί. Επομένως, φαίνεται ότι το σχολικό εγχειρίδιο αποτελεί παράγοντα αύξησης των εσωτερικών κινήτρων και της αντιλαμβανόμενης αυτο-αποτελεσματικότητάς τους.

5. Βιβλιογραφία

Bandura, A. (1977). Self-efficacy: Toward a unifying theory of behavioural change. *Psychological Review*, 84(2), 191-215.

Baros, M.A., Laburú, C.E., & F.R. da Silva (2010). An instrument for measuring self-efficacy beliefs of secondary school physics teachers. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 2, 3129-3133.

Britner, S. L. & Pajares, F. (2006). Sources of Science Self-Efficacy Beliefs of Middle School Students. *Journal of Research in Science Teaching*, 43(5), 485-499.

Deci, E. L., & Ryan, R. M. (1985). *Intrinsic motivation and self-determination in human behaviour*. New York: Plenum.

Fernet, C., Senécal, C., Guay, F., Marsh, H., & Dowson, M. (2008). The Work Tasks Motivation Scale for Teachers (WTMST). *Journal of Career Assessment*, 16(2), 256-279.

Huangfu, W. (2012). Effects of EFL teachers' self-efficacy on motivational teaching behaviors. *Asian Social Sciences*, 8(15), 68-74.

Kim, H., & Cho, Y. (2014). Preservice teachers' motivation, teacher efficacy, and expectation of reality shock. *Asia-pacific Journal of Teacher Education*, 42(1), 67-81.

Klassen, R. M., Tze, V. M. C., Betts, S. M., & Gordon, K. A. (2011). Teacher efficacy research 1998-2009: Signs of progress or unfulfilled promise. *Educational Psychology Review*, 23(1), 21-43.

Mavrikaki, E. & Athanasiou, K. (2011). Development and Application of an Instrument to Measure Greek Primary Education Teachers' Biology Teaching Self-efficacy Beliefs. *Eurasia Journal of Mathematics, Science & Technology Education*, 7(3), 203-213.

Robson, C. (2007). *Η έρευνα του πραγματικού κόσμου-Ένα μέσον για κοινωνικούς επιστήμονες και επαγγελματίες ερευνητές*. Αθήνα: Gutenberg-Γιώργος & Κώστας Δαρδανός.

Schunk, D.H. (1991). Self-Efficacy and Academic Motivation. *Educational Psychologist*, 26(3): 201-231.